

Cartile Sateanului Român.

Cartea IX.

Blasiu 1/13 Septembrie 1886.

Anulu 11.

In tóta lun'a iésa câte o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.
Pretiulu: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a. (pentru România 4 lei noi).

Vasile Alecsandri. (1821—).

Cine se nu fi auditu acestu nume, numele regelui poetfloru români! Cine se fie dintre noi care se nu scie baremi una din frumósele sale cântece, baremi cântarea neamului nostru, adeca Cânteculu ginteii latine?!

Cu tóte cà cei mai multi din bunii cetitori a scrierei de fatia cunoscú biografia acestui scumpu barbatu a neamului nostru, credu cà de folosu va fi daca o voiu scrie aci câtu de pre scurtu pentru acei putini cari inea nu o cunoscú.

Vasile Alecsandri e nascutu la anulu 1821 in comuna Mircesci, in Moldov'a, de aci se sí numesce „privighitórea dela Mircesci“. Elu e boieriu moldovanu. Invetiaturile sí le-a inceputu in Jasi sí sí le-a terminatu in tiér'a frantiozasca la Paris. Intorcându-se din Parisu se abatú prin Italia sí facú cunoscintia cu verisiorii nostrii, cu Italianii. Ajunsu in Moldov'a -sí începe carier'a sa literaria in diariulu „Daci'a literara“ a lui Cogalniceanu. La 1842 i- murí scump'a mama, ér elu, ca se-si caute dístragere, caletóri prin Moldov'a, Români'a sí Transilvani'a, adunându poesii poporale din graiulu tiereniloru sí tierencelorú nóstre române, cari le prelucrâ pre celea mai multe sí le scóse la iveala cá cea dintaiu carte de poesii poporale, sub nume de „Balade sí cântâri poporale“. (Paris 1855).

Inainte de 1848 'si incredintiã de mirésa pe domniti'a Elen'a, fic'a lui C. Negri, ci rapita fiindu din numerulu celoru vii de nemilós'a mórte, inspirâ D-lui Alecsandri urmatórea poesia prea frumósa: „Stelutia“:

Tu, care esti pierduta in négra vecincie,
Stea dulce sí iubita a sufletului meu!
Sí care-odinióra luciai atâtu de vie
Precându erâi in lume tu singura sí ei!

La N-rulu acest'a se aclude, catalogulu Cartíloru aflatórie la Tipografiã seminariale din Blasiu.

O! blânda multu duiósa si tainica lumina!
In veci printre stelutie te cauta al meu doru,
Si-adeseeori la tine, cându nóptea e senina
Pe plaiulu nemorii se 'naltia c'unu lungu sboru.

Trecut'au ani de lacrimi, si vor' mai trece inca
Din ór'a de urgía in care te-au pierdutu!
Si doru-mi nu s'alina, si jelea mea adânca
Cá trist'a vecinicie e fàra de trecutu!

Placeri dulci de iubire, placeri incântatóre,
Simtiri, maretie visuri de falnicu viitoru,
V'ati stinsu intr'o clipéla cá stele trecatóre
Ce las' unu intunerecu adâncu in urm'a loru.

V'ati stinsu si de atunce in cruda-mi retacire
N'am alta mângaiere mai vie pre pamentu
Decátu se-'nalti la tine duiós'a mea gândire,
Stelutia zimbitóre din colo de mormentu!

Càci multu, ah! multu in viétia, ah! te-am iubit u pre tine,
O dulce desmierdare a sufletului meu!
Si multa fericire ai reversatu in mine
Pe cându erám in lume tu singura si eu!

Frumósa ângerela cu albe aripióre!
Precum unu visu de auru in viétia-mi mi ai lucitu,
Si-n ceriuri cu grabire, cu unu mirosu de flóre
Te-ai dusu lasindu-mi numai unu suveniru iubit u.

Unu suveniru, comóra de visuri fericite,
De scumpe si fierbinte si dulce sarutári,
De dile luminóse si indumnedieite,
De nopti venetiene si pline de incântári.

Unu suveniru poeticu, corón'a vietiei mele,
Ce mângâie si invie doiosu ânim'a mea,
Si care se unesce cu harpele de stele
Cându me inchinu la tine, o! draga lina stea!

Tu dar ce prin iubire, la al iubirei sóre,
Ai desceptatu in mine poetice simtiri,
Primesce-in asta lume aceste lacrimióre
Cá unu resunetu dulce de-a nóstre dulci iubiri.

Totu dedicate scumpei sale mirese publicà unu tomu de poesii
sub numele de *Doine si lacrimióre*.

La 1848 a fostu esilatu, càci luà parte la misicarea politica,
deci trebui se parasésca Moldov'a; atunci la plecarea cu jelea in
sinu compuse poesi'a *Adio Moldovei*:

Scumpa tiéra sí frumósa,
O! Moldovo drag'a mea!
Cine pléca sí te lasa
E petrunsu de jule grea;
Cáci plutindu in visuri line
Pe al têu sinu cá intr'unu raiu
Dulce-i viéti'a dela tine
Cá o duce di de Main!

Eu te lasu tiéra iubita,
De alu têu ceriu me departezu,
Dar cu ánim'a negrita
Plângu amaru, amaru oftezu!
Tristu acum la despartire,
De fiori me simtiu cuprinsu,
Sí ori ce draga nalucire
Pentru mine acum s'a stinsu!

Cine scie, cine scie
Déca-mpinsu de-alu sortiei vântu
M'oiu rentórce-in veselia
Sè sarutu alu têu pamêntu!
De-oi vedé inca vre-odata
Muntii tei resunatori
Ce cu-o frunté inaltiatá
Se pierdu falnicu printre nori!

Sí-ai tei codrii de verdétia
Unde curgu, sioptescu usioru
Reci isvóre, ce dau viétia,
Doine, care dicu de doru.
Sí alu têu ceriu care zimbesc:
Sufletului românescu,
Sí ori care me iubesc
Sí ori pe care eu iubescu!

Éta césulu de pornire!
Éta césulu multu amaru!
Veselié, fericire,
Eu le lasu pe-alu teu hotaru,
Sí-a mea ánimá-ti díce:
O! Moldovo te jelescu,
Adio! remâi ferice,
Ferice se te gasescu!

Sí se duse in Franci'a sí trecându prin Bucovin'a compuse cunoscut'a cântare: „Dulce Bucovina“ sí culesé cântece poporale, totu asemenea sí din Ardealu, ér ajungându in Parisu le intocmesce sí tiparesce la 1852 sub nume de „*Balade sí cântece populare ale României*“. Aceste le scóse d-lu Alesandri sí in traducere frantio-

zasca, ca prin ace'a cunoscuti se ne face Francesiloru, adeca celui mai luminatu poporu de sub sóre, care e neamu cu noi cu Români.

La 1855 ér' sarutà d-lu Alecsandri pamêntulu Moldovei, re-
intorcânduse din esilu, dupa 7 ani petrecuti in streini, si cum
ajunse acasa infintià foi'a „*Români'a literara*“, ci preste pucinu
timpu se incepe propagarea ideei celei mari: *Unirea principatelor*;
atunci cântà d-nulu Alecsandri:

Hai se dàmu mâna cu mâna,
Cei cu ânima româna.

.....
Erba rea din holda piera
Piera dusîmanulu din tiéra,

.....
Ca-ntre noi se nu mai fie
Decâtu flori si omenie!

.....
Dela acestu tîmpu vedemu pe d-lu Alecsandri mestecându-se
in lucrurle politice, aci ca deputatu, aci cá ministru, ba chiaru
fara voia si între candidatii tronului României. Dar altu principatu
erá menitu scumpulu poetu, elu trebuia sè devina, ce'a ce este,
principele seau mai bine *regele poetiloru romani*. Elu lucrându anu
de anu a ajunsu asia departe in art'a poesiei încâtu la 1878
câstigà cup'a de argintu ce erá puse cá premiu pentru cea mai
buna oda a gintei latine. Si concurs'au 56 insi cu lucràri pentru acelu
premiu: fost'au Francesi, Italiani, Spanioli, Portugesi si Români, adeca
noi neamurile reprezentate prin cei mai luminati din fiii nostri, si
din tóte 56 odele, a d-lui Alecsandri, scrisa in limb'a nóstra, s'a aflu
de cea mai buna. De si sciu cà celoru mai multi din bunii cetitori
li e cunoscuta, totusi o punu si aci, cà merita se o invetia de a
rostulu totu Românulu, dimpreuna cu „Descéptate Române“. Éta deci

Cânteculu gintei latine.

Latina ginte e regina
Intre-ale lumei ginte mari.
Ea pórtà in frunte-o stea divina
Lucindu prin timpii seculari.

Menirea ei totu inainte
Maretiu indrépta pasii sei:
Ea merge in capulu altoru ginte
Versându lumina in urm'a ei.

Latin'a ginte-i o regina
Cu farmecu dulce rapitoriu,
Streinu-n cale-i se inchina
Si pe genunchi cade cu doru.

Frumósa, vie, zimbitóre
Sub ceriu seninu, in aeru caldu,
Ea se oglinda-n splendidu sóre
Se scalda-n mare de smaraldu.

Latin'a ginte are parte
De-ale paméntului comori
Sî multu voiosu ea le imparte
Cu cele alalte a ei surori.

Dar e teribila-n mânia,
Cându braciulu ei liberatoru
Lovesce-in crud'a tiranía
Sî lupta pentru a ei onoru.

In diu'a cea de judecata
Cându facia-n ceriu cu domnulu sântu
Latin'a ginte-a ff'ntrebata:
»Ce ai facutu pe-acestu paméntu?»

Ea va respunde susu sî tare:
»O Dómne in lume câtu am statu,
In ochii ei plini de admirare
Pre tine te-am reprezentatu!»

Sî acést'a prea frumósa poesia fû traduse numai decátu in
tóte limbele culte ale paméntului, cá tóte neamurile se scie cá
noi avemu unu Alecsandri, care singuru a sciutu cântá mai frumosu
Cânteculu ginte latine.

Lucrurile scumpului nostru poetu suntu fórté multe, dar cu
deosebire urmatórele:

1. *Doine sí lacramióre* (1842 — 1852). 2. *Margaritarele*
(1852—1862). 3. *Pasteluri* (1862—1875). 4. *Legende* 1875—adi). s. a.

Din multele sî frumósele legende ale d-lui Alecsandri vomu
pune aci numai pe „*Grui* „*Sângeru*“ cá se vedeti povestea popo-
lara cum o scie d-sa imbracá in vestmentulu poesiei, sî vom
inchiá dicându:

Se ni-lu tîna D-dieu multu sî bine, cá numai pentru fal'a sî
marirea numelui de Románu traesce. **Joanu Popu Reteganulu.**

Grui Sângeru.

Moto: »Ci-cà a fostu odata unu hotiu naprasnicu ce se
»numiá Grui Sângeru. Elu locuiá intr'unu codru
»intunecosu si omoritoriu ce-i diceau: Codrulu
»fàra viétia . . .«.
(Poveste veche).

Codrulu fàra viétia.

Cine-au aflatu in lume de codru fàra viétia

Sî n'au simtîtu in sufletu unu cruntu fiuru de ghiatia?

In cea padure vechia grozava infernala,
Cararea-i încâlceita și umbr'a e mortala,
Și arbori, stânci, prepastii, și ori care faptura
Iéu forme uriasie prin negur'a cea sura,
Aspecturi fioróse de pajuri, de balauri,
De smei culcati pe dâmburi, de sierpi ascunsi in gauri,
De tóte acelea feare povestnice de prada,
Ce lun'a giulgiuesce cu alba ei zapada.
Copacii intindu bratie lungi amenintietóre
Naltîndu pe tóta culmea câte-o spândiuratóre;
Și stâncile, fantasme plesiuve, mute, órbe
Deschidu largi, negre pesceri menite de a sórbe
In umbr'a loru adânce și de misterii plina
Pe omu-mpinsu de sórte a perí din lumina.

In funduri de prepastii se batu mereu de maluri
Sîróie care pórtá cadavre pe a loru valuri;
Și aburi intr'amurgulu din ele se redica
Ce'n róua sângerânda pe frundi uscate pica,
Seau mergu de se asiédia pe stânci, pe vîrfu de munte
Ca palide vedenii cu pletele carunte.

O crâncena orgie de sânge, de crudíme
Imbata umbr'a muta ce zace la desime,
Si-adesu in mediu de nópte s'aude prin tacere,
O surda lovitura unu vaetu de dorere,
Apoi unu sboru de vulturi și urlete hídóse
De lupi ce vin se-mparta a victimeloru óse.
Și straniu, lungu, satanicu unu hohotu ce resuna
Ca clocotulu de codrii cându ceriurile tuna.
Atunci pastorii sarbedi zàrescu din departare
Ivindu-se pe munte o nalta aretare
Ce stà in dreptulu lunei c'o barda grósa-n mâna . . .
Și pâna-n dfua urla dulâii dela stâna.

Amaru de cine intra in ramurile dese
A codrului de mórte! Sermanulu, nu mai iése,
Elu pare-unu strigoiu palidu zàritu cá printr'unu visu,
Ce cauta cararea morméntului deschisu . . .
Acolo-i cuibulu spaimei și adapostulu urei
Grui-Sângeru ucigasiulu și regele padurei!

II. Grui-Sângeru.

E crudu lupu-n turbare! crudu tigrulu ce sfasie
O turma de gazele pe-a Nilului câmpie!
Crudu uliulu care trece și tînta se abate
Pe-unu stolu de paserele in ierubri tupilate!
E crudu destinulu, cruda mórtea! dar in crudíme
Pe Sângeru ucigasiulu nu îl intrece nime!

De abia sositu in viétia prin mórtea maicei sale,
Vrajitul'au Satan'a cu pofte criminale
Se schingine, se rupa, se prade, se omóre,
Se fuga-n intunerecu de ómeni și de sóre.
Streinu de tóta mila, placerea-i cea mai vie
A fostu se nimicéscă pre lume totu ce-nvie,
Se calce flori și róda, se strice cuiburi pline,
Se smulga aripióre de fluturi și de-albine.
Acum inse elu cauta unu altu soiu de victime!
Ii place a suí scar'a neprasneceloru crime:
Acum ucide omulu! Cum ii zàresce, ride
Și ii ucide, numai de setea de-a ucide!

De dieci de ani in codru elu s'au retrasu aice.
Soci'a lui e gróza, și nóptea-lui complice;
Cá tigru fàra sotiu, sub unu stejaru la pànda
Elu face di și nópte o crâncena isbânda.
Gasindu in agonía unu vaetu care-i place
Și-o viétia desfrânata in mortile ce face.
— Monstru cumplitu cu fati'a cá sufletulu de sluta,
In trame sângeróse gândirea-i e pierduta.
Ori cine-lu vede crede că a vediutu o ciuma,
Și daca scapa teafèru*), cu pèru de lupu s'afuma
Căci fruntea lui apare sinistru luminata;
De a focului ce-lu arde vapaie-nflacarata;
Dar vulturii și ulii și buhnele și corbii,
Precum totu spre lumina cu jele cata orbii,
Tîntescu cu neclipire spre densulu óchi sêlbateci
Ce nóptea printre arbori s'aprinde ca rosi jerateci
Ei sbóra pretotindeni alaturea, 'mpreuna
Formându-i pre sub nouri cu sborulu o cununa
Unu largu cortegiu funebru ce lasa unde trece
De albe oseminte o clada trista, rece!

O singura fiantia in ânimai secata
Gasesce apapostire: betrânu-i jalnicu tata
La care se gândesce cuprinsu de-nfiorare
De câte ori comite o crima de turbare.
Imagina iubita a bunului parinte
Adeseori in lacrimi fi trece atunci prin minte
Punêndu-se 'ntre dênsulu și victemele sale . . .
Zadarnicu! . . elu e arm'a poterii infernale!

III. Paricidulu.**)

E or'a de mistere, de gróza și de siópte
Cându trecu flori in aeru și demoni rosi in nópte.

*) teafèru = sanâtosu.

***) = Omoritoriulu de tata, care adeca a omoritu pre tata-so. *Red.*

Cându umbra tradatóre asiéza pre sub maluri,
Pe unghiurile casei, prin guri de vâi, de dealuri,
Prin codrii, prin ruine de vechie manastire,
Pe naltele clopotniti, prin negre cimitire
Fantasme tupilate, vedenii mari tacute,
Ce stau cá nisce visuri din ochi nedisparute,
Si astfeliu, locuita de umbre, nóptea pare
Muta de gróza, rece si fãra resuflare.
E ór'a de uimire cându codrulu-fãra-viétia
S'arata mai sinistru prin vèlu de alba cétia
Si scóte-unu aspru vuetu ce 'nsufla otierire
Ducându in lume tainicu, o crunta prevestire.
Totu omulu fuge, tóta faptur'a se ascunde . . .

Unu omu -si face cruce si-n codrulu desu petrunde!

E tatálu lui Grui Sângeru! . . . plapându fãra potere
Sub sarcin'a greoie de ani si de dorere,
Elu intra printre arbori in haosulu celu mare
De negru intunerecu, adâncu, fãra hotare,
Si totu inaintéza pe cãi nestrabatute
Si pare cà innóta prin unde nevediate.
Incet, avându de reazãmu unu vechiu toiagu de viie,
Sermanulu urca in lacrimi cararea de urgie
Cãci vine cá se cerce de-a smulge din orbire-i
Pe fiulu seu ce calca in volvur'a perirei.
Elu vrea se-lu mai revada, elu vrea se-lu mai sarute,
Se-lu scótia la lumina din caile pierdute,
Si astfeliu merge, merge plecându a lui statura,
Cá omulu care-ascépta a mortii lovitura,
Si gur'a lui sioptesce cuvinte dragalasié
Cá-n timpulu desmierdarei cându fiulu erã-n fasia.

Stài! fugi, nenorocite! unu pasu de-i face inca . . .
Dar eata-lu susu pe culme, ah! eata-lu lângã stânca!
Dar eata-o barda cruda prin aeru luce, sbóra,
Lovesce! . . . giosu betrânulu c'unu vaietu se dobóra,
Èr Sângeru ucigasiuiu plecându-se deodata
In clip'a unui fulgeru zaresce . . . pe alu seu tata!

IV. Blastemulu.

O! crunta fãr-de-lege! Pecatu fãra ertare!
Cumplitulu, parcidulu incremenitu apare
De spaim'a ce-lu cuprinde, spaimëntatoriu, la foculu
Aprinsu cu repediune de fulgeri in totu loculu.
Padurea-ntréga arde cu negrele-i pecate,
Latîndu lumini pe ceriuri, pe dealuri departate,
Si óspetii pradalnici in sboruri sgomotóse
Se ducu, vârteju fantasticu, cu típete fioróse.

Padurea arde! bradii s'aprindu cá 'nalte tortii,
Sub bolte 'nflacarate trecu victimele mortii,
Lungu síru de spectori palidi ce mergu cá se arate
Lui Sângeru a loru fetie sí râni nevindecate.

Deodata prin vuirea de vaiete'n multime,
Prin miile de glasuri ce-lu mustra cu asprime
Sí mai pre susu de somnulu padurei ce trasnesce
Unu glasu din alta lume se 'naltia sí graesce:
„Tu proclétu ucigasie! infame paricide,
„Tu pentru care astâdi totu iadulu se deschide,
„Tu rapitoriu de dñle cui ti-a datu víetí'a, nume!
„Atunci a ta osinda sfêrsitu se aiba-n lume
„Cându asta buturuga de arboru arsu sub care
„Parintele teu zace ucisu, fâra suflare,
„Va dá sí flori sí frundie, eternu fiindu udata
„Cu ap'a cea din vale in gur'a ta carata.
„Èr pân' atunce, iazma ce a nascutu pecatulu,
„Legata-n infratñre cu: Reulu neimpecatulu,
„In víetia sf-n mormentu-ti in veci se nu gusti pace
„Sí cugetulu din tine s'audi cà nu mai tace.
„Se nu privesci tu ceriulu sí omenirea-n fatia!
„De focu se-ti fie ap'a sí sórele de ghiatia!
„Se bata-n tine biciulu urgiiloru turbate
„Pân n'a mai fi pe tine locu unde a mai bate!
„Toti sierpii de pe lume se iésa'n a ta cale!
„Se-ntimpini numai ura, se nu simti decâtu jale!
„Se chiemi cumplit'a mórte sí ea l'ata chiemare
„Se rîda, se te lase luptându cu a ta mustrare,
„Incâtu s'ajungi tu însusí a te ferí de tine
„Prin ultim'a ta crima, uciderea de sine!
„Blastemu! blastemu pe capu-ti in lung'a vecinicie!
„A ta cenusia piéra in vântu, sí négra fie!“

V. Pedéps'a.

Trecut'au jumetate de seculu pe-asta lume.
Din codru nu remas'au decâtu hîdosulu nume;
Pe unde-au fostu odata stêjarulu, bradulu, plopulu,
Desime uriasia ce-au infruntatu potopulu,
E numai câmpu de petre, golu, tristu, secatu de sóre
De care fugu sí vulturi sí feara rapitóre.
Nici scaiulu, nici urdic'a pe sinulu lui nu cresce,
In veci dorit'a ploia, nici róu'a nu-lu stropesce,
Èr dac'unu noru se sparge deasupra-i câte-odata,
Cu lacràmi lungi de sânge e plóia-mestecata,
De câmpulu celu de gróza chiar gândulu se feresce;
Chiar crivetiulu pe margini din sboru-i se opresce,
Atâtu este de mare pe locuri de anatemuri
Urgi'a ne-npacata ceresciloru blastemuri!

Sî inse-unu omu, in sóre, omu singuru . . . cine-ar' crede?
Pe-a dealului carare unu omu acumu se vede!
Betrânu cá lumea, gârbovu, sub vântulu relei sórte,
Elu pare cá de seculi a fostu uitatu de morte.
Plesiuvu, pe a lui frunte pârlita, nesenina,
Trecu nori de gânduri negrii sub carii ea se-nclina,
Sî desele sbârcele de ea suntu impletite
Precum o tiesetura de fire incâlcite.
Sprîncenele lui albe pe ochii lui se pleaca
Lasându de abia prin ele lumin'a cá se tréca.
Êr barba-i lunga aspra se târie'n carare
Pe cându elu se totu urca pe brânci fâra-ncetare.

De-o jumetate seculu, sub gândulu ce-lu omóra,
Elu in genunchi se sue, sî in genunchi cobóra
Pe culmea vîrfuita cu-o neagra buturuga,
Sî totu sioptesce-n sine o multu doiósa ruga.
Sermanulu! merge-n vale de-si umple gur'a plina
Cu apa din isvóre, vióie, cristalina
Apoi se-ntórce éراسi la dealu, pe culmea arsa
Si-ncetu la radecin'a copacului o varsa,
O varsa tóta, tóta! fâr a lasá din gura
Se lunea in pieptu-i macar o picatura;
Dar vai! trecu nopti, trecu dile, trecu ani sî câtu muncesce
Zadarnicu! buturug'a nu mai reinverdiése!

VI. Ertarea.

Adi ceriulu e mai aspru! cadu radie infocate
Sî ceriulu linge piétr'a isvóreloru secate!
O gura numai una de apa mai remâne . . .
Betrânulu, neertatulu, cu foculu in plumâne
O sórbe-n gura-i, pléca, se urca ér' din vale
Tîrîndu-se pe cote, pe brânci in cruda-i cale,
Sî rupti-i suntu genunchii, sî rupte-a sale cóte,
Sî sângele-i se scurge, sî cade, nu mai póte
Câci drumulu se lungesce cu câtu sî setea-i cresce . . .
Dar éta cá la mijlocu de cale se opresce!

Elu vede o paserică de jumetate mórta;
In palma-i o cuprinde, la gur'a lui o pórtă
Sî cu o picatura prielnicu o adapa
Fâr a 'nghitf, sermanulu, macar' unu picu de apa!

Re'nvie paseric'a incetu din amortire
Sî-n ceriuri se inaltia cu-o vie ciripire.

Minune! . . . eata ceriulu deschisu se ilumina
De-o tainica-aurora feerica, divina,

Atâtu de stralucinda câtu însusi mândrulu sóre
Se stinge ca steluti'a l'a sórelui splendóre,
Si-unu glasu petrunsu de mila, duiosu de bunetate
Din ceriu graesce: „Sângeru! ertatu esci de pecate!
„Multu rêu o fapta buna in ceriuri cumpanesce;
„O biata paserica de munci te mântuesce!“

Grui Sângeru naltia fruntea . . . Elu vede cu uimire
Pe fati'a parintiésca o dulce-nduiosfre;
Elu vede-alui victime cu angeri adunate
In bratiile deschise chiemându-lu cá pe unu frate;
Sî vede cá prin farmecu pe trunchiulu fâra vétia
Crescându vlastari frumóse cu vesela verdétia,
Sî-n vêrfu o fióre alba ce cade pe-a lui frunte
Cá semnu de incetare a chinuriloru crunte.
Ertatulu, díce: „Dómne! parinte! . . . indurare!
Sî cade sî se stinge cu-o lina suspinare.

Se spune cá pe loculu, unde-a muritu sermanulu,
Unu arboru micu, selbatecu, resare in totu anulu
Avêndu o paserica in vêrfu, cu glasu de ângeru . . .
Elu pórtá póme rosii sî numele de *Sângeru*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Despre cultivarea pomiloru.

In programulu acestei reviste (n-rulu 1, pag. 2 punctu 4) amu promisú cá vomu publicá „*Notitie economice sî indrumâri speciale la cultivarea pomiloru sî altoru rami de economía*“. Incâtu amu tinutu séma de programulu statoritu la inceputulu acestui anu, cându adeca amu luatú asupra-ne redactarea sî editarea acestei reviste, se vede din celea aparute pâna acumú; ací o se dâmu indrumâri scurte, dar lamurite despre cultivarea pomiloru. Cine crede cá e folositóre cultivarea pomiloru, rogatu este se cetésca acestu tractatu; decumva inse printre cetitorii scrierei nóstre s'ar aflá dóra de aceia, cari credu cá numai de ace'a scriemu acestu tractatu, cá-ce nu amu aveá cu ce mai implea revist'a — fie buni sî ne ierte — cá noi credemu cá numai pucini vor fi de acestia, ér multímea bucuráse-va de acestu tractatu.

Sî nu credu cá s'ar aflá unulu barem, din pucinii abonati ai Cartiloru Sateanului Românu, care se nu iubéca pómele; nu credu se se afle unulu baremi, care se nu recunósca bunetatea lorú cá articlu de consumú sî comerciu; nici unulu nu credu se fie càruia nu i-ar placea se aiba o gradina frumósa, plina de pomi nobili, cum vedemu numai raru pe la celea curti boeresci. Dreptu

ace'a totu insulu detoriu este a invetiá: cum, se cultive pomii? cumu se facu gradinile de pomu? Cum se manipuléza cu pomele ca se aduca castigu mai mare?

Ve rogu dreptu acea a cetí cu mare bagare de séma acestu tractatu si a ve acomodá dupa elu intru cultivarea pómiloru, ér cumcà ascultandu-me bine veti imblá, stau eu bunu.

• Cá invetiatoriu satescu, in cesti 13 ani de cându mânàncu acésta pita amara, ocupatum'amu cu totu de adinsulu de pomologia deoparte càci-mi inpuneau legile scolare, de alt'a din placere, ér' mai pre sus de tóte din convingerea cà elevii mai mare folosu vor avea de pomogia, decátu de tóte din celea ce li se propune, afara de scrisu, cetitu, computu si religiune. Invetiasemu in preparandia cultivarea pomiloru, o mai sciam si de acasa, si din scólele Naseudului unde ni se propunea fórte bine, deci nu simtii cea greutate mare cându fui insumi nevoitu a o propune. Sí ve marturisescu sinceru, multe díle amare mi se mai indulceau încátva lucrându in gradin'a scólei, cu copilasii scolari, in vesel'a natura. Ocupându-me seriosu de acestu lucru, am mai si cetitu càrti pentru pomaritu si am mai si intrebatu barbati preceptuti; in urma am esitu la convingerea cà pomii cei mai buni suntu cei din semintia, cari apoi se oltuescu cu mla-ditie din pomi buni, pre cari-i cunóscemu, si din care voim a avé.

Altecum facu ómenii nostrii. Ei aducu din pàdure, de unde numai afla, vre unu mèru ori peru paduretiu, nu tae din elu mai nimicu, fàra-lu punu undeva, unde li se pare mai potrivit, si apoi dícu cà au pomu. Si care facu baremi atàta, totu au facutu ceva, dar cei mai multi, si pre celea mai multe locuri, nu facu nici atàta.

Nu suntu nici de càtu in contr'a acelor'a cari aducu si punu pomi padureti, numai:

1. Se nu aduca de la altii pe furisiu;
2. Se nu aducà prea batràni si mai grosi decátu mân'a;
3. Se-i scóta cu rãdècini bune, se-i ciunte pâna voru remànea numai de unu cotu si se-i puna bine, in grópe destulu de largi si adânci, si

4. dupa ce s'au prinsu bine, la unu anu seau doi se-si oltuésca aprópe de pamentu. Urmându astfeliu potu avea pomi buni; dar' modulu celu mai bunu de a cultivá pomii e altalu, *inmultírea loru din samentia.*

Spre scopulu acesta sapàmu pamèntulu bine si afundu, unu anu seau doi cultivàmu in elu plante de sapa: cucurzu, crumpene curechiu, morcovi s. a. apoi, cându voimu a semaná sèmburii de

pomi, îl lucràmu éراسi bine, îl sàpàmu afundu, îl greblàmu se nu remàna buruiene ori redacini de buruiene, îl planisàmu se nu fie totu o grópa sí unu dêmbu, apoi facemu straturile cam de un metru de late sí in ele semênàmu. De sine se întielege cà loculu acela trebue se fia bine ingraditu, se nu póta intrá vitele acolo. Ér loculu se nu fie rovinosu, cà ap'a pre multa nu priesce pomiloru.

(Va urmá).

Omulu de omenia nu pier.

(poveste, urmăre din cartea VIII-a).

Asta data a fostu alegerea de imperatu chiaru in câmpulu unde erá elu cu porcii. Sí se adunara feciori de crai sí de imperati, de grofi sí baroni din tóta tíera sí toti fruntasii tiei erau de fatia cu capetele descoperite, cà dóra, dóra pe unulu din ei s'a asiediá coron'a care âmblà in aeru de asupra loru. Dar minunea minuneloru! âmblá prin aeru câtu âmblà, pâna odata sburà departe, unde erá omulu nostru cu porcii, sí se asiadiá pre capulu lui. Atunci poporulu strigà cu bucuria: se traésca imperatulu nostru! si-lu dusera cu mare pompa la palatu si-lu îmbracara in hainele celea scumpe imperatesci, ér tíer'a i se supusà ca la celu alesu de Ddiu. Sí elu purtá cu întielectiune trebile imperatiei, încátu toti se mirau de mintea lui cea mare.

Dar odata vine la elu unu ciobanu cu unu dragutiu de casiu de se-lu mânanci sí cu ochii; buna diua inaltiate imperate!

Buna se-ti fie ânim'a dragulu meu; vei fi avêndu vre o rogare?

Am, inaltiate imperate, am dóue rogari; mai ântâiu te rogu se primesci casifulu acesta ca cinste dela mine; a dóua te rogu se faci o milostivire sí se-mi ierti feciorulu se nu mérga la óste; suntu omu batrânu, numai pe elu-lu am, sí nice pre elu nu l'asiu avea, cà bab'a mea nici unu baiatu nu mia facutu, dar acu-su 16 ani o dihane de lupu a venitu cu unu pruncu ca de 5 ani in gura, eu l'm scosu dela lupu, pe lupu l'am omoritu, ér pre pruncutiu l'am crescutu, cum biata l'am pututu, acum mi l'au scrisu la óste sí — de-lu ducu — eu remanu la batrênetia fara nici o ajutorintia.

Imperatului numai decátu-i vení aminte întêmplarea lui, sí dfse ciobanului se aduca feciorulu la curte. Sí l'au adusu ciobanulu, ér imperatulu a poruncitu, ca pe fecioru se-lu faca catana, ér pe ciobanu cu pe bab'a lui se-i tîna imperati'a cu tóte cele trebuincióse; nu a spusu imperatulu inse nimanui de ce a facutu lucrulu acest'a.

Nu trecù multu sí vení la imperatulu unu pescariu cu unu pesce fórte frumosu.

Buna dfua, inaltiate imperate!

Buna se-ti fie ânim'a, fetulu meu; vei fi avându vre-o rogare la mine?

Amu, inaltiate imperate, amu mare rogare, adeca rogari, cà dóue rogari am: mai întâiu se faci bine se primesci pescele acesta dreptu cinste dela unu bietu pescariu; a dóua se faci bine si se ierti feciorulu mieu dela óste, cà numai pe elu-lu am, dar nici elu nu e dela bab'a mea, fâra Ddieu mi l'a datu, l'am prinsu de pe Dunare acu-su 16 ani si nu erá atúnci mai mare ca de 3-4 ani. De atúnci m'amu casnitu cu elu cum biata am pututu; acum cându mi-ar fi spre ajutorire, cà eu si bab'a suntemu slabi, ér alti copii nu avemu, acum vreau se ni-lu ié la óste.

Ér vení imperatului in minte întêmplarea lui de acu-su 16 ani, deci porúnci pescariului se aduca copilulu la curte. Si pescariulu vení cu feciorulu, ér imperatulu porúnci ca pe fecioru se-lu faca ostasiu ér pe batrênu lu pescariu cu pe bab'a lui se-i tîna imperati'a pe cheltuiala ei. Asia se si întêmplá, cà altcumu nici cà se putea întemplá dupe porunca imperatului.

Mai avea imperatulu unu gându, dar nime nu-lu sciá, cà ni-manui nu-lu spunea. Deci porúnci prin tóta imperati'a lui, care erá mare fórté si se intindea si de cea parte de Dunare; porúnci dfcu in tóta imperatia ca se vina din tóta cas'a barbatulu cu muierea la unu ospetiu mare imperatescu. Si venira, dómne, câta frunza si iérba, si se pusera pe lângá mésa si incepura a se uspetá, cá la curtile imperatului. Ér imperatulu se preumblá dela mésa la mésa si se uitá la fiecare in fatia. La o mésa vedîu pe unu Turcu singuru, fara nevasta, si se uitá cu bagare de séma la elu, apoi-lu intréba: Prietine, cum de nu ti-ai adusu si nevasta?

Se ierte inaltiatulu imperatu e cam bolnava acasa.

De unde esci, din ce satu?

Din satulu cutare si cutare

Imperatulu chiamá numai de câtu pe celea doue recrute, pe feciorulu pecurariului si al' pescariului si le spuse:

Aveti se mergeti numai de câtu in satulu cutare si se-mi aduceti in ainte pe muierea Turcului cutare.

Recrutele ascaltara porúnc'a imperatésa si mersera atia la cas'a Turcului si intrându in launtru spusera muierei se vina cu ei la imperatulu. Bine, respúnse femeia, stati dvóstra numai in casutia asta pâna mergu eu in cealalta se me gatu, cumu e data se mérga omulu in aintea imperatului; éta, cá se nu ve fie uritu,

ve punu urciorasiulu acesta cu vinu din ainte, gustati o leaca din elu pâna me gatu.

Si incepura feciorii mei a inchiná cu urciorasiulu; vinulu erá bunu si deslegá de ce in ce limb'a lorú, pâna erau vorbaretí cum e data.

Mè sotiule, díse unulu, bine mai semânàmu noi la olalta, sí inaltiatulu imperatu totu la olalta ne trèmite în slusba, én se vedemu care de unde suntemu ?

Eu sotiule, díse celalaltu, suntu fecioru de ciobanu; cu oi am crescutu câtu me vedí de mare, dara-mi aducu aminte ca eu am avutu altu tata si alta mama, nu pe ciobanulu cu bab'a lui, fara tatalu meu celu adevveratu m'a lasatu o leaca pe tiermurii Dunarei pâna se tréca pre unu frate mai micu de cea parte, sí pre mine m'o apucatu unu lupu sí a fugitu cu mine se ma mânànce, cà tata nu lo pututu ajunge, dar unu ciobanu, Ddieu se-i dee bine si sanatate, m'o scosu din gur'a lui si m'o crescutu cá pe alu seu. Pe mama o furat'o unu turcu ér' de tata si de fratele meu celu micu nu amu mai audítu nimicu.

Eu frate díse celalaltu, suntu fecioru de pescariu, dar sí tata díce cà din Dunare m'a prinsu cu mregea si numai cu greu m'a adusu la pricepere, cà luasemu bagséma mai multisóra apa decâtu vinu avuremu in ulciorasiulu asta.

Muierea, carea audíse din ceea casa vorbele fecioriloru, nu se mai putu rabdá se nu mérga la ei si plângându sí sarutandu-i díse: dragi mamii copii, voi sunteti copii mei, eu suntu mam'a vóstra, acusi suntu 17 ani decându m'a furatu Turculu, ér voi a-ti remasu cu tatalu vostru pe tiermurulu Dunerei: haidati la imperatulu se-i spunemu întêmplarea, dar decumva vá pedepsí pe Turculu fàrà de lege, ér noi vom dá undeva de tatalu vostru?

Sí plecara; adeca cum ajunsera la imperatulu, acela cunoscu femeia cà e a lui si spuse in faci'a multimei celea petrecute, sí cà sí pre copii i-au cunoscutu ci anume nu a voitu se le spuna pâna voru aflá ei pe mam'a lorú. — Pre Turcu-lu iérta dicându: „Asia a voitu Ddieu se fie“.

De aci incolo, pâna avura díle „traira fericiti,“ multiumindu lui Ddieu cà la bâtrânetia le-a datu mângaiare de a traí la olalta díle bune.

Ce s'a mai fí intemplatu — nu mai sciu, cà multa vrème a trecutú de atunci.

Ce se lucre economulu in lun'a lui Septembrie ?

Se curatiésca sí se aeriseze magazinele; se usce pómele pentru iérna. Se traga vinulu a treia óra. Se reparaize butfle sí butóiele pentru culesulu viiloru. Se diréga ce vede cà e stricatu la casa: usi, ferestrii, cuptóre, coperisie s. a. Se intórca bucatele in cosiuri. Se instre tabaculu. Se care nasipu in celariu pentru asiediarea legumeloru pe iérna. Se se asecureze in contr'a focului (mai bine la banc'a Transilvani'a din Sibiu). Se adune untu sí brânza pentru iérna. Se melitie cânep'a sí inulu. Se grijésca bine vitele de lucru. — Se slobóda berbecii la oile ce vré a-i fetá in februaru. Se puna la ingrasiatu vitele destinate spre acelu scopu. — Se culéga pómele, dar se crutie pomii se nu-i vateme. Se taie pomii bolnavi sí pre cei sânetosi se-i curatie de crengi rele. Se sape scól'a de pomi sí dela sfêrsitul lunei se incépa cu semênarea semintiei; se sape la radecin'a pomiloru. Se nu inceteze cu adunarea simburiloru de póme. Se faca gropi pentru pomii ce are gându a-i mutá in asta tómná; pentru oculare nu e prea târdu inca. — Se adune semintie de legume, se culéga cép'a, aiulu sí fasolea, ér celerulu se-lu culéga sí ude. Straturile din cari a culesu legumele se le umple cu gunoiu. — Se continué aratulu sí semênatulu. Se scótiá cartofii, se culéga foile de tabacu, se cosesca trifoiulu sí otav'a, ér de nu se potu uscá chiar bine trebue asiediate totu una patura de otava ori trifoiu sí una de paie. Se sape viile a treia óra, vitiele verdi se taie, viile trebue aperate de paseri, vulpi sí câni, ér parii resturnati se ridica sí strugurii acoperiti cu frundie se scotu la lumina. — Se cauta stupii sí se retéza cându e timpulu recorosu. In lun'a acést'a se aduna miera, ci ar fi de doritu se se invetie economii nostrii a nu omorí (ucide) stupii, ci numai a le luá fagurii ce credu cà ar fi prea multi pentru trebuintiele loru. — Se adune ghinde sí jiru pentru semênatu sí pentru nutretiu porciloru, se adune frundie pentru asternutu viteloru preste érna. Se incépa vênatulu gainusiloru.

De ale betrániloru.

Tómná se incepe la 11 Septembrie. Tómná caldă, iérna lungă. Déca ghindea cade inainte de St.-Mihaiu, iérn'a vá incepe timporiu. Dupa Septembrie caldu, vine Octobré rece sí umedu. Optu díle inainte sí optu dupa díua crucei e timpulu celu mai bunu de semênatu spicóse de tómná. Dupa Sta-Maria se-ti cauti caciul'a (difu pecurarii). Cu câtu rondunelele se muta ma de timpuriu, cu atátu mai iute vine iérn'a. Cu câtu mai multi paingini pe josu sí cu câtu mûsnoiele de furnici voru fi mai mari, cu atátu iérn'a vá fi mai grea.